

Ігор Бриндак, викладач ДДС

Колись у нашому часописі була стаття, присвячена фільму про святого Томаса Мора (див. Людина на всі часи, або Бог прийме кожного, хто стримиться до Нього. / З любов'ю у світ, № 4, 2009). У даному ж номері мова піде про фільм, який розповідає про святого, життя якого багато в чому подібне до життя Томаса Мора, а конкретніше, про стрічку англійського режисера Пітера Гленвіла «БЕКЕТ».

Фільм названий в честь головного героя. У ньому розповідається про життя відомого англійського релігійного і суспільного діяча середньовіччя, святого Томаса Бекета (1118 - 1170). Напевно, для більшості читачів це ім'я є невідомим. Тому варто подати про нашого героя деяку інформацію.

Народився майбутній святий у купецькій родині. Досягнувши повноліття, став лицарем, а далі – радником англійського короля Генріха II Плантагенета. Свої обов'язки Томас виконував настільки добре, що король іменував його канцлером. Це, фактично, була друга особа в державі. На посаді канцлера Бекет теж виправдав всі надії монарха. І тоді король запропонував Томасу стати архієпископом Кентерберійським, тобто головою єпископату Католицької Церкви Англії. На той час цей сан не вимагав зречення посади канцлера. Були відомі в історії Англії особи, як поєднували і одне і друге. Належну освіту Бекет мав, а попередній єпископ Теобальд ставився до нього прихильно і теж бажав бачити своїм наступником. Тому єрархи, які уділяли Томасу свячення, вважали не тільки на волю короля, але і на авторитет Теобальда.

Але навіщо Генріх зробив своєму близькому другу таку пропозицію? Справа в тому, що Католицька церква в Англії була єдиною структурою в Англії, яку король не контролював. Взагалі, вірні єпископи в нього були, але не всі. І власне, просуюючи

кандидатуру Бекета на посаду єпископа Кентерберійського, правитель розраховував повністю підпорядкувати собі Церкву. Але тут він серйозно помилився.

Ставши архієпископом, Томас Бекет різко змінився. Спочатку відмовився від посади канцлера. Далі став вести надзвичайно аскетичне життя: носив на собі волосяницю (одежу з жорсткої тканини), суворо постив і т.д. Кожного дня приймав у себе тридцять бідняків, які розділяли з ним обід, цікавився справами нижчих верств англійського суспільства і допомагав кому міг. А стосовно королівської влади, то тут, як кажуть у народі, «найшла коса на камінь». Зрозуміло, Генріха II, як законного монарха і свого колишнього приятеля, архієпископ поважав. Але підпорядковувати йому Церкву категорично відмовився. Більше того, на деяких королівських радників він наклав церковне відлучення за вчинені ними різноманітні зловживання.

Між королем та архієпископом розпочалося велике протистояння. У 1164 році Бекет був змушений покинути Англію. На вигнанні провів шість років. За той час папа Олександр III взявся за справу примирення короля і архієпископа. Його було досягнуто, але теж короткочасно. Після повернення до Англії архієпископа зустріло всенародне шанування. Однак згодом він відлучив від церкви королівського маршала Кента Реджінальда де Брока за утиски підлеглих йому селян і незаконне привласнення монастирського майна. Взаємини між королем і архієпископом знову ускладнилися.

Одного разу Генріх II справляв бенкет і, будучи напідпитку, вигукнув: «Чи знайдеться хтось, хто захистить нас від цього Бекета?» В різних історичних джерелах по-різному передають слова цієї фрази, але зміст їх однаковий. Четверо лицарів, які були на цьому бенкеті, сприйняли слова короля як заклик до фізичної ліквідації. Вони поїхали у собор, де архієпископ збирався служити Вечірню, і зарубали його мечами прямо на східцях вівтаря.

Це вбивство набрало широкого розголосу. Влада спочатку забороняла будь-яке вшанування Томаса Бекета, навіть священникам заборонила згадувати про нього в проповідях. Однак до могили вбитого здійснювалися масові паломництва. Там стали відбуватися чудесні зцілення. Згодом прибув туди і Генріх II. Він попросив у всього народу прощення за те, що спричинився до смерті архієпископа. Більше того, зайшовши до храму, король наказав місцевим монахам його бичувати на знак покаяння. 1173 року архієпископ Томас Бекет був проголошений святым.

А тепер повернімося до фільму. Він розпочинається з того, що Генріх II прибуває до гробу Томаса Бекета, молиться і починає згадувати їхні взаємини, які призвели до кривавої розв'язки. Глядачі, переглядаючи стрічку, можливо, будуть шоковані, побачивши, яким було життя Бекета раніше. Варто сказати, що тут немає ніякого спотворення фактів. До свого рукоположення Томас Бекет вів життя, далеке від Євангельської правди. І у фільмі це чесно показано. Однак тут і полягає ще більша його заслуга, чи точніше, ще більший вплив Божої ласки, що пізніше він абсолютно змінився.

Відомо немало великих грішників, які пізніше стали великими святими: Марія Єгипетська, Мойсей Мурин, князь Володимир і т.д. До їх числа можна віднести і святого Томаса Бекета. Їх життя є добрим прикладом для кожного з нас. Запам'ятаймо, що немає гріха, якого не могло б змити Боже Милосердя.

У фільмі, на жаль, упущений один історичний цікавий момент. Убивці архієпископа, доконавши свій кривавий вчинок, хотіли його ще й пограбувати. Але коли побачили, що він під одежею носив волосяницю, то налякалися і втекли. Власне, про цей суворий аскетичний подвиг святого люди і дізналися тільки після його смерті. Це показує, що правдиві подвижники ніколи своїми заслугами не хваляться, а навпаки стараються їх приховати.

У радянські часи було прийнято говорити, що Церква завжди була на стороні багатих і проти бідних. Зараз так буквально не кажуть, але можна часто почути змінене формулювання, мовляв, церковники завжди мріяли тільки про власні інтереси, а про простих людей не думали. Однак життя святого Томаса Бекета і на екрані, і в реальності є яскравим тому запереченням. А може, він був винятком у двохтисячолітній історії Церкви? Ні. Відомі й інші подвижники, які виступали проти сильних світу цього в обороні покривджених: св. Іван Золотоустий, св. Амброзій Медіоланський, св. Максим Ісповідник, св. Ісидор Севільський, св. Станіслав Краківський і прославлений вже в цьому році архієпископ Сан-Сальвадору св. Оскар Ромеро.

Гарним доповненням до цих і ще багатьох інших імен буде наступний факт. У 1363 році папа Урбан V видав буллу «In coena domini». Це був документ, в якому перераховувалися гріхи, за які загрожувало автоматичне відлучення від церкви. Тут варто зробити деяке пояснення. Напевно всі чули про таке покарання, як відлучення від церкви. Але у даному випадку навіть не було потрібно, щоб хтось це відлучення накладав. Вже саме вчинення гріха накладало його силою факту. І якщо така людина хотіла отримати відпущення гріхів на сповіді, то попередньо мала бути звільнена від цього відлучення, бо інакше сповідь була б недійсною. Так от: серед гріхів, згаданих у цій буллі, під пунктом п'ятим було

наступне: «Запровадження нових податків і зборів або підвищення старих, якщо це не дозволено законом або немає окремого дозволу на це Апостольської столиці» (конкретніше про історію цього документа див «In coena domini» / Жива вода. № 12, 2016; є також на сайті Дрогобицької духовної семінарії). Зрозуміло, що цей пункт діяв у інтересах простих людей, бо захищав їх від податкового тиску. До речі, вперше запроваджено постанову відлучати від церкви за податкові зловживання ще на Першому Латеранському Соборі, який відбувся за папи Калікста II у 1123 році. Цими постановами, до речі, користувався і Томас Бекет, коли накладав відлучення на деяких близьких до короля людей.

І тому не дивно, що деякі подвижники потрапляли у конфлікти із сильними світу цього, а окремі із них, як, власне, святий Томас Бекет, стали мучениками. Все це триває і в наші дні. Тільки зараз ця боротьба набирає витонченішої форми. Тепер замість слів «Хто нас звільнить від цього Бекета?» звучать інші: «А чого це Церква всюди пхається», «Ваша релігія є нетолерантною» і т. д. Але суть їх та сама. Однак різниця в тому, що якщо середньовічні англійці відразу зрозуміли, хто є хто, то в наш час багато людей вірять всяким пропагандистським штампом. А обертається це врешті-решт на шкоду всім.

Як бачимо, фільм Пітера Гленвіла «Бекет» може нас багато чому навчити. Однак ще краще перечитати біографію такого визначного пастиря і мученика, яким був святий Томас Бекет.

Ігор Бриндак, Бекет // З любов'ю у світ №12 2018